مرۆڤباوەڕی و مرۆڤدۆستی بێت، ئەوە هیومانیزم میراتگرێکی ڕاستەقینەی ئایینە، بەتایبەتیش ئایینی مەسیحی. چونکە مرۆڤدۆستیش جەخت لەسەر ئەو بنەمایە دەکاتەوە کە دەڵێت: خۆشەویستی ئەو پەیوەندی هەستکردنەیە کە مانا بە ژیان دەبەخشێت. خۆشەویستی ئەو پەیوەندیەیە کە مرۆڤ دەخاتە ناو پانتاییەکی پیرۆزی یەزدانییەوە.

فیری لەو بڕوایەدایە، "*سێکۆلاریزەبوون، واتە داماڵینی پیرۆزی لە جیهان و بە ئینسانیکردنی قەڵەمڕەوی یەزدانی، لەلایەن بزاڤێکی دژەوە بەرپەرچی دەدرێتەوە کە ئیشدەکات بۆ بە یەزدانیکردنەوەی (بە پیرۆزکردنی) قەڵەمڕەوی مرۆڤایەتی*"١٠١.

لەلایەکەوە، وەك فیری گوتویەتی ئێمە لەبەردەم داماڵینی هەموو سەرسامبوونێکداین بە جیهان و گەردوون، یان ڕاستر وایە بگوترێ: ئێمە لەبەردەم بزووتنەوەیەکی بەرفراوانی بەئینسانیکردنی قەڵەمڕەوی یەزدانیداین، کە لە سەدەی هەژدەهەمەوە دەستنیشانکەری پرۆسەی بەدنیاییبوون بووە لە ئەوروپادا و پاشانیش پەلی کێشاوە بۆ شوێنەکانیتر لە جیهاندا. بەڵام هاوتەریب بەم پرۆسەیە، مرۆڤایەتی بەشداریش بووە لە پرۆسەیەکی هێمنانەتردا بۆ گێڕانەوەی بەها و ئیعتیبار بۆ قەڵەمڕەوی یەزدانی، ئەویش لە ڕێگەی خۆشەویستییەوە: "*لە دنیای مۆدێرندا مانای ژیان لەوێدا بەرجەستە دەبێت، کە من خۆم بکەمە قوربانیی بۆ ئەویتر، هەروەك چۆن لە کۆندا (قۆناغی*

–Det Store Tenkere: **Pascal** . Ovs. A. Krause-Jensen. Kopenhaven, ١٩٧٠, s. ١٣.

١٠١ Luc Ferry: Ibid, s. ٥٣.

ئایینسالاری)، مانا ئەوکاتە بەرجەستە دەبوو کە مرۆڤ خۆی لە پێناوی ئەوانیتردا بەخت بکات"١٠٢.

بەم پێیەش مرۆڤباوەڕی (هیومانیزم) مەسیحیەتی ڕەتکردەوە و خۆی وەك جێگرەوەی ئەم ئایینە ناساند. کەواتە **لەو جیهانەدا کە خودا مردووە، مرۆڤ بەتەنیا ماوەتەوە.** بەڵام هێشتاکەش ئەم مرۆڤە ئامادەیە و دەیەوێت خۆی لە پێناوی ئەوانیتردا بکاتە قوربانی، چونکە خۆشەویستی بۆ ئەویتر وەك شتێکی پیرۆز تەماشای دەکرێت١٠٣. ئەمەیە وەڵامی پرسیارەکەی لوك فیری. بەم پێیەش خۆشەویستی پرۆژەیەکە بۆ بەکۆمەڵبوون و وەك نووسەری ئیتالی فرانسیسکۆ ئەلبیرۆنی گوتویەتی: شۆڕشێکە، شۆڕشگێڕەکانی لە دوو کەس پێکهاتوون١٠٤. بۆیە خۆشەویستی وەك ئایدۆلۆژیای دژ بە پرۆسەی تاکگەرایی (ئیندیڤیدیوالیزم) بەدیار دەکەوێت، ئەمەش لەهەمان کاتدا کە خۆشەویستی بە مانا مۆدێرنەکەی بۆخۆی بەرهەمێکی بیری تاکگەراییە. بە بڕوای فیری ئیمکانی نەبوو خۆشەویستی ڕۆمانتیکی وەك پەیوەندییەکی نێوان مرۆیی بەرجەستە ببێت، ئەگەر پرۆسەی تاکگەرایی

---

١٠٢ Se: Jorn Bjerre, I: *Philosophia*: Tidsskrift for filosofi, ARG. ٢٦, ١–٢, s. ٢١١.

١٠٣ Jorn Bjerre, *Ibid*: s. ٢١٢.

١٠٤ سەبارەت بە بیروڕاکانی ئەلبیرونی سەبارەت بە خۆشەویستی، بڕوانە:

– ڕێبوار سیوەیلی، **دیاردەگەرایی تاراوگە**، چاپی دووەم، دەزگای ئاراس، هەولێر، ل: ٩٣ – ١٠٢

بەندی هاوسەنگیی مرۆڤەکانی لە ژیانی کۆمەڵایەتییاندا نەپساندبا[١٠٥]. بەم مانایەش خۆشەویستی ڕۆمانتیکی هەوڵدانە بۆ بەدەستهێنانەوەی ئەو هاوسەنگیەی کە فیری پێیوایە پێشتر بەهۆی ئایینەوە لە ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤدا ئامادەیی هەبووە.

بەڵام خۆشەویستی پانتاییەکی دووفاق و پارادۆکساڵیە کە مرۆڤ تیایدا خودی خۆی دەوێت بەهۆی ئەویترەوە. خۆی خۆشدەوێت و لە خۆشەویستییدا بۆ ئەویتر بەرجەستەی دەکات. خۆی بەسەنتەر دەکات لە ڕێگەی جێکردنەوەی ئەویتر لەو سەنتەرەدا. مرۆڤێك نەتوانێ خۆشەویستی بەرەو خۆی ئاراستە بکات و لەگەڵ خۆیدا خۆشەویستی نەکات، ناشتوانێت بەرەو کەسێکیتر ئاراستەی بکات و لەگەڵ ئەویتردا خۆشەویستی بکات. وەك فرۆم دەنووسێ: "*خۆشەویستی ڕاستەقینە تەنیا ئەوکاتە ئیمکانی هەیە کە دوو کەس لە کانگای بوونی خۆیانەوە لەگەڵ یەکتردا گفتوگۆ بکەن، واتە هەریەکەیان بتوانێ خۆی لە کانگای بوونی ئەویتردا دەرك و ئەزموون بکا. واقیعیبوونی مرۆڤ تەنێ لەم کانگای بوونەدایە، ژیان تەنیا لەوێدایە و بنەمای ئەڤینیش هەر لەوێدا. ئەو خۆشەویستیە بەو جۆرە دەرك بکرێ، تێکۆشانێکی هەمیشەییە، وشکبوون نیە، بەڵکو جووڵەیە، پێگەیشتن و هاوکارییە*"[١٠٦]

هەوڵێکی زۆر دراوە بۆ خۆڕزگارکردن لەم دووفاقیە کە خۆشەویستی (خود) و (ئەویتر) پێکەوە دەبەستێتەوە و ئەمەش بەهۆی دوو جۆر

١٠٥ Luc Ferry: *Ibid*, s. ٧٥ ff..

١٠٦ اريك فروم، **هنر عشق ورزيدن**، ت: پوری سلطانی. مرواريد، تهران ١٣٨٠، ل: ١٢٩–١٣٠

تێگەیشتن لەسەر خۆشەویستی، بخرێتە ڕوو. تێگەیشتنێکی یۆنانیانە و یەکێکی مەسیحیانە: لە تێگەیشتنە یۆنانیەکەدا، بیروڕای ئەفلاتوون کراوەتە پێوەر کە تیایدا خۆشەویستی بابەتێکی هەستەوەرانە، خودگەرایانە، سوودگەرایانە و غەریزییە. لە گفتوگۆی *خوان* و بەشێ لە گفتوگۆی ***فایدەرۆس***دا[١٠٧]، ئەفلاتوون بەو جۆرە قسان لەسەر خۆشەویستی دەکا، کە هۆکارێکە بۆ پاکژبوونەوەی ڕۆح بەو مەرجەی مەبەستمان چێژی جەستەیی نەبێت، چونکە خۆشەویستی ڕاستەقینە لەودیو چێژە جەستەییەکانەوەیە: "*ئەو کەسەی بیەوێت بۆ گەیشتن بە دوا مەبەستی خۆشەویستی ڕێگایەکی دروست بگرێتە بەر، پێویستە لە ڕۆژگاری لاویدا دڵی خۆی بخاتە گرۆی جەستە جوانەکانەوە. ئەگەر بەخت یاری بێت و ڕابەرێکی شارەزا ڕێنومایی بکا، سەرەتا دڵ بە جوانێك دەدۆڕێنێ و هەوڵدەدات ئەو شتەی لە ناخی خۆیدا پەنهانی کردووە لە ڕێگەی وشەی جوانەوە بەویتری بسپێرێ و لەگەڵیدا پەروەردەی بکا. پاشان تێدەگات کە جوانیی لەشێك هەمان جوانیی لەشەکانی ترە و هەموو ئەو جوانیانەش یەك سەرچاوەیان هەیە. ئەمجا بەخۆی دەڵێت، ئەگەر من شەیدای جوانیی جەستەم، هۆکارێك نابینم تا گرنگیی و فەزڵی جەستەیەك بدەم بەسەر ئەوانیتردا. لەگەڵ دەرکەوتنی ئەم زانینەدا، عاشقی هەموو لەشە جوانەکان دەبێت و دەستهەڵدەگرێت لە هۆگریی بۆ یەك جەستە و ئەوجۆرە هۆگربوونە بەکەم تەماشا دەکا. کاتێ گەیشتە ئەو قۆناغە چاوی لەئاست جوانیی ڕۆحدا دەکرێتەوە و ئەو دەمەش تێدەگات کە جوانیی ڕۆح چەندە لەسەرووی جوانیی*

١٠٧ هنری بمفورد پارکر، **خدايان و ادميان**: نقد مبانی فرهنگ غرب، ترجمەء محمد بقايی، قصيده، تهران ١٣٨٠، ص ٢٧١.

جەستەوەیە"،(...) ئیتر "بەچاوێکی نزم تەماشای جوانیی لەش دەکات و ڕووی لێوەردەگێڕێ"[١٠٨].

کەواتە بەلای ئەفلاتوونەوە، خۆشەویستی بۆ مرۆڤ (لە ڕاستیدا بۆ نێرینە)، قۆناغێکە لەڕێگای گەیشتن بە خۆشەویستی ڕۆحیانە و تا لەمەیان نزیکبینەوە، لەوی تریان دوور دەکەوینەوە. کاکڵەی بیروڕاکانی ئەفلاتوون ئەوەیە کە بڵێت: گیرۆدەی خۆشەویستی بۆ تاکە جەستەیەك مەبن، بەڵکو وەکو ڕیزێك پلەکانە سوودیان لێوەربگرن و لەم جەستەیەوە بڕۆنە سەر بەرەو یەکێکیتر و لەوێشەوە بەرەو سەرووتر. هەموو جۆرەکانی جوانی تاقیبکەنەوە و لە جوانیی لەشەوە بەرەو جوانیی ڕۆح بچن و لەوێشەوە بەرەو چەمکی جوانیی ڕەها بڕۆن.

ئەم بیرۆکەیە لەلایەن پلۆتین (٢٠٥–٢٧٠ز) و ئەفلاتوونیە نوێیەکانی ترەوە، تێکەڵ بە عیرفانی خۆرهەڵاتیانە کراو لە ڕێگەی قەدیس ئاگۆستینەوە کاریگەریی خۆی لەسەر ئایینی مەسیحی بەجێهێشت[١٠٩]. بۆیە خۆشەویستی بە تێگەیشتنە مەسیحییەکەی و بەوەی کە خۆشەویستی بۆ یەزدان نمونە بەرزەکەیەتی، خۆشەویستییەکی لە پڕ، گشتگرەوە و لەهەمان کاتیشدا بێ سنوورە. وەنەبێت ئەم تێگەیشتنە لە خۆشەویستی نامۆبێت بە هزری فەیلەسووفانی یۆنانی دێرین، بەڵکو هەروەکو پێشتر ئاماژەی بۆکرا، هەر لەژێر کاریگەریی بیروڕاکانی ئەفلاتوون و ئەرستۆدا مشت وماڵ کراوە. سەرەتا بە سوود وەرگرتن لە

١٠٨ افلاطون، **مهمانی** ٢١٠، دورەء اثار، جلد اول، ترجمە: محمد حسن لطفی و رضا کاویانی، خوارزمی، تهران ١٣٨٠ ص: ٤٣٥.

١٠٩ Poul Lubcke: (Red.) **Politikens filosofi leksikon**. Politikens Forlag, Kopenhaven, ١١. oplag ١٩٩٦, s. ٣٤٤–٣٤٦.

حیکمەتی ئەرستۆ، بناخەی خۆشەویستی مەسیحایی داڕێژرا و سیستەماتیزە کرا. واتە تیۆریزەکەرانی ئەم خۆشەویستیە هەستان بە دانانی زنجیرە پێگەیەك و پلەبەندییان بۆ دانا و بە ڕوونیی ئەوەیان خستە ڕوو، کە ئامانج و پەیامی (ئەم خۆشەویستیە) بریتیە لە *ڕێکخستنی مەنزڵ و ماڵداری و وەچەخستنەوە، بەجۆرێ کە لەگەڵ بنەماکانی ئایینی مەسیحیدا بێتەوە*. پاشانیش ئەم خۆشەویستییە ڕەنگ و بۆی ئەفلاتوونیانەی بەخۆیەوە گرت و لە ئاکامدا گریمانەی پەیوەندیی ڕۆحەکان و گیانەکان خرایە ڕوو[١١٠].

وەلێ خۆشەویستی نایەوێت لەبەردەمی دوو هەڵبژاردندا بێت، نایەوێت لە چوارچێوەی دوو ڕوانگەی جیاواز و لێکچوودا سەمەندۆك بکرێ، یان لەنێوانی (ئەم) و (ئەو)ێکدا سەقامگیر بکرێ، بەتایبەتیش ئەگەر بواری هەبوو بۆخۆی دەربڕی خۆی بێت. خۆشەویستی شتێ نیە یان هەستەوەرانە بێ یاخود ڕۆحیانە، شتێ نیە هەنووکەیی بێت یان هەمیشەیی، شتێ نیە ئاراستەی یەك کەس کرابێ یان ئاراستەی هەمووان. خۆشەویستی هەم ئەمیانە و هەم ئەویان: هەم خۆی دەوێت و هەم ئەویتر، هەم ئەویتری دەوێت و هەم هەموو ئەوانیتریش.

ئا بەمجۆرە دەتوانین بەردەوامبین لە نرخاندنی خۆشەویستیدا، بەڵام ئەمە لەو ڕاستییە ناگۆڕێت کە شوێنی بایەخپێدانی کۆمەڵناسەکانە. بەیەزدانیکردن و بەپیرۆزکردنی خۆشەویستی ناتوانێت ڕێگە لە هەڵوەشانەوەی فۆرم و شێوازی خێزانی تەقلیدیانە بگرێت. ئەمەش ئەو ئەنجامەیە کە لوك فیری پێیدەگات: خێزان و پەیوەندی ژن و مێردایەتی و خۆشەویستی لە کۆمەڵگا مۆدێرنەکاندا، لە یەك کاتدا لێکهەڵدەوەشێن و

١١٠ جلال ستاری، هەمان سەرچاوەی پێشوو، ل: ٩٧.

لە هەمان کاتیشدا بەپیرۆز دەکرێن. وەك ئولریش بێك دەڵێت: دارمان و بەپیرۆزکردنی خۆشەویستی بوونەتە هاوماڵی یەکتر و لەژێر هەمان سەقفدا نیشتەجێبوون١١١.

ئەوەی جێگەی سەرسوورمانە و پێویستیشی بە لێکدانەوە هەیە، ئەوەیە: کە ڕێژەی لەدایکبوون لەکەمبوونەوەدایە لەکاتێکدا ژمارەی بەپیتکردنی تەکنیکی لە بەرزبوونەوەدایە و خەڵك ئەو هەموو پارەیە لە پێناوی منداڵبووندا مەسرەف دەکەن. لە کاتێکدا ژمارەی جیابوونەوەکان زۆر دەبێت، لەهەمان کاتیشدا خەڵك ڕیزیان بەستووە بۆ پێکەوەنانی خێزان. بۆیە دەتوانین بڵێین: ئایینی خۆشەویستی لە کۆمەڵگای هاوچەرخی ئەمڕۆی خۆرئاوادا دوو سیمای هەیە: جیابوونەوە و ئایدیالیزەکردنی خێزان. مرۆڤی هاوچەرخ لە نێوان خێزان پێکەوەنان و جیابوونەوەدا بازبازێنیەتی. ئەمەش شتێکی هێندە سەرسووڕهێنەر نیە لەچاو ئەو هەموو چاوەڕوانیانەیدا کە لە خێزان و خۆشەویستی هەیەتی و کەچی بەدەگمەن دێنە دی.

فرانسوا فۆرکیە،
وەهمی خۆشەویستی:

لەناو ئەم بارودۆخەی خێزاندایە کە پەیوەندیی خۆشەویستی تەنیا دەمێنێتەوە و بەپەراوێز دەکرێ. هەموو ئەو دەنگانەی بۆ بەرگریکردن لە خۆشەویستی بەرزدەبنەوە، دەنگی تەنیان و کەس بەرگرییان لێناکات. چونکە ڕەنگە تازە کەس بەڕاستی نەیەوێت باوەش بۆ خۆشەویستی بکاتەوە و خۆی بخاتە ئامێزی ئەم پەیوەندییەوە. نەك هەر ئەوە بەڵکو

١١١ U. Beck: ***Kerlighedens helle normale kaos***, s. ٩٩

هێدی هێدی خۆشەویستی بەچاوی کەم تەماشای دەکرێت، ڕەتدەکرێتەوەو وەك پیشەی کەسانێکی بێدەسەڵات تەماشای دەکرێت، کە جگە لە فریودانی خۆیان و درۆکردن لەگەڵ ئەوانیتر، هیچیتریان لەدەست نایەت. ئەمڕۆ لەبەشێکی زۆری کۆمەڵگا خۆرئاواییەکان و ئەو کۆمەڵگایانەی لە ژێر کاریگەریی ڕاستەوخۆی ئەو گۆڕانکاریانەدان کە لە کۆمەڵگا خۆرئاواییەکاندا ڕوو دەدەن، پەیوەندیی هەستەوەری و خۆشەویستیکردن بەشێوەیەکی بنەمایی گۆڕاون. وەك فرانسوا فۆرکیە دەبێژێ، قسەکردن لەسەر دڵ لە ناوەندە زانستی و ئەکادیمییەکاندا مایەی سەرسوورمان و گاڵتەپێکردنێکی ڕاشکاوانەیە و تەنانەت کار دەکاتە سەر خرۆشاندنی هەستی شەرمکردن، نائارامی و نادڵنیایی لە ناو هاوڕێکانمدا١١٢.

فۆرکیە (١٩٤٠) کە توێژەرێکی بواری زانستە کۆمەڵایەتییەکانە و ئەندامی ئەنجومەنی نیشتیمانیە بۆ توێژینەوەی زانستی لە فەرەنسا، ئەم بارودۆخە دەبەستێت بەوەی کە چیدی لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا (دڵ) وەکو سەرچاوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەهای جارانی خۆی نەماوە، چونکە لە کولتووری ئەمڕۆدا، کە کولتوورێکە لەسەر بنەمای (عەقڵ)ەوە دامەزراوە، پێویستە هەموو شتێ لەسەرچاوەیەکیترەوە بێت کە (سەر)ە. بۆیە لەو کاتەوە کە (عەقڵ) شوێنی (دڵ)ی گرتۆتەوە، بەرژەوەندیش چۆتە جێگەی خۆشەویستی و دادوەری. لەم کولتوورەدا لۆژیکی سوودگەرایانەی ئابووری و بازاڕ دەسەڵاتدارە و ئەم لۆژیکەش لەسەر بنەمایەکی عەقڵانیی بەرژەوەندخوازانەوە نرخ و بەهای شتەکان و

١١٢ فرانسوا فورکیة، **المال، القوة و الحب**، (تاملات في تطور بعض القيم الغربية). ترجمة: د. سناء ابو شقرا، دار الفارابي، بيروت، ١٩٩٩، ص١٠٨.

پەیوەندییەکان دادەنێ. بۆیە قسەکردن لەسەر پەیوەندیی خۆشەویستی و سۆزگۆڕینەوە، دەبێتە هۆی خرۆشان و هەستکردنی مرۆڤ بە شەرم و مایەی تەریقبوونەوەن، چونکە لە ڕوانگەی مرۆڤێکەوە کە هەموو شتێك سەرمایە و پارەیە، سۆز شتێکی ناعەقڵانی و لێرەشەوە بێسوودە١١٣.

لەگەڵ ئەوەشدا مرۆڤ ئەو کائینەیە کە مرۆڤبوونی خۆی بەپێی ئەو پێوەرە هەڵدەسەنگێنێ کە پەیوەندیی هەستەوەرانەی خۆیەتی لەبەرامبەر مرۆڤەکانیتردا. ئەمەش ئەو هەستکردنەیە کە دڵنیامان دەکاتەوە لەوەی دەتوانین مرۆڤبوونی خۆمان بسەلمێنین، واتە خۆشەویستی بکەین و لەگەڵ مرۆڤەکانیتردا سۆز بگۆڕینەوە. بەبڕوای فۆرکیە چەمکی (خۆشەویستی) لەناو کولتوورێکی ئەوتۆدا، کە ڕەگوڕیشەیەکی یەهوودی مەسیحایی هەیە، مانای خۆی لەدەستداوە و زیاتر وەك پاساوهێنانەوەیەك بۆ ئەو نالێبووردەیی و تەنانەت ئەو قەسابخانانە بەکار دەبرێت کە ئەم کولتوورە لە دژی کولتوور و کۆمەڵگاکانی دی وەدیهێناوە. فۆرکیە لەو بڕوایەدایە، کە مرۆڤ لە کۆمەڵگای هاوچەرخدا ***وەهمی خۆشەویستی*** هەیە زیاتر لەوەی خۆشەویستی بکا (ئەمەش نزیکە لە بۆچوونی ڕۆڵان بارتەوە کە لەبەشی دواییدا ئاماژەی پێدەدەم). چۆن دەتوانین خۆشەویستی بکەین کاتێ نەزانین خۆشەویستی چییە؟ بۆیە مرۆڤ خۆی لە بارودۆخێکدا وێنا دەکات، کە گوایە پێگەی خۆشەویستیکردنە بەبێ ئەوەی هەست بە کۆژانەکانی خۆشەویستیی ڕاستەقینە بکات١١٤. ئەو کۆژانانەی بەشێکی پێکهێنەر بوون لە خۆشەویستی و پەیوەندیی سۆزگەرایانەی مرۆڤ.

---

١١٣ هەمان سەرچاوە، ل: ١٠٩.

١١٤ سەرچاوەی پێشوو، ل: ١١٠.

لێرەوە ئەوەی مرۆڤ بەناوی خۆشەویستییەوە هەستی پێدەکات، هەستکردنێکی ڕەسەن نییە و درۆزنانەیە. نومایشکردنی خۆشەویستیە نەك ژیان لەگەڵ و لەناو خۆشەویستیدا. ئالێرەشەوە خۆشەویستیکردن وەك پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتی کە لەسەر بنەمای سۆزگۆڕینەوەی مرۆڤەکان لەگەڵ یەکتر بەدیار دەکەوێت، لەژێر دەسەڵاتی کۆمەڵێ ئەتەکیات و ڕێوڕەسمی کۆمەڵایەتیی سارد و سڕ، بەڵام بەبریق باقدا، بەپەراوێز و بێدەنگ دەکرێت. ڕێوڕەسمەکان دەبنە *ئامانج* نەك سۆزی ڕاستەقینەی تاکەکان بۆ یەکتر. ئەمڕۆ خۆشەویستی **ڕادەگەیەنرێ**، لەناو هۆڵ و هووتێل و باخچەکاندا **نومایش** دەکرێ و مژدەی دەدرێت و **دەخرێتە ڕوو**، لە پەیوەندییەکەوە کە لە دڵدایە دەکرێتە دیمەنێك بۆ تەماشاکردن و بینین. لەکاتێکدا خۆشەویستی دەخوازی لەگەڵیدا بژین و پێوەی بژین، نەك ڕایگەیەنین و بینوێنین.

ڕنێیە نلی،
فیمینیزم و داماڵینی خەسڵەتی شاعیرانە لە مێیینە:

کەسانێکی تر هەن، وەکو (ڕنێیە نلی) هۆی ئاوابوونی خۆشەویستی لە کۆمەڵگای هاوچەرخی ئەوروپاییدا دەگێڕنەوە بۆ دوو فاکتەری سەرەکیی تر. یەکەمیان بریتیە لە لاوازبوونی کاریگەریی ئەو ئایینانەی کە ڕۆژگارێك فەزیلەتەکانی خۆشەویستیی مرۆڤ و مرۆڤیان دەگۆڕی بۆ خۆشەویستییەکی ڕاستەقینە کە پڕبوو لە مەعنەویەت، بۆ نمونە ئایینی مەسیحی کە تیایدا پەیوەندییەکی لە نێوان خۆشەویستی بۆ ئافرەت و مرۆڤدۆستی هێنابووە ئاراوە. بەپێی ئەو تێگەیشتنە هەموو خۆشەویستیکردنێکی مرۆڤ و مرۆڤ دواجار مانای ڕاستەقینە و پاداشتی خۆی لە ئاسمانەوە وەردەگرت و ئەمەش دڵنیایی و سەبووریی بە مرۆڤ دەبەخشی. وەلێ ئەم ئایینانە لە ڕۆژگاری هەنووکەدا کارایی خۆیان